

**KREDIT PORTFELINING SIFATINI OSHIRISH ORQALI YANGI
O‘ZBEKISTON MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA’MINLASHNING
YO‘NALISHLARI**

Maxamadiyev Alimardon Chariyarovich

At Xala Banki Surxondaryo Viloyat Mintaqaviy Markazi Xodimlar Bilan Ishlash Bo'limi
Boshlig'i

Annotatsiya

Mazkur tezisda Yangi O‘zbekiston iqtisodiy taraqqiyot strategiyasi doirasida bank kredit portfellarining sifati va tuzilmasini optimallashtirish orqali moliyaviy barqarorlikka erishish yo‘llari yoritilgan. Kredit portfelining sifati nafaqat bank sektorining ishonchligi, balki butun iqtisodiy tizimning samaradorligini belgilovchi muhim omillardandir. Mamlakatda olib borilayotgan pul-kredit siyosati, risklarni boshqarish tizimlari, tarmoq bo‘yicha diversifikatsiya, garov siyosati va monitoring mexanizmlarining takomillashuvi natijasida kredit portfellaridagi muammoli kreditlar (NPL) darajasi kamaymoqda, samarali kreditlash ko‘rsatkichlari esa ortmoqda. Tezisda kredit portfeli sifatiga ta’sir etuvchi asosiy omillar, milliy bank amaliyotidagi yutuqlar, mavjud muammolar va xalqaro tajriba asosida ilgari surilayotgan istiqbolli yo‘nalishlar tahlil qilinadi. Xulosa qismida esa kredit portfelining barqaror tuzilmasini shakllantirish bo‘yicha takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar. Kredit portfeli, moliyaviy barqarorlik, bank risklari, muammoli kreditlar (NPL), tarmoq diversifikatsiyasi, kredit sifati, moliyaviy monitoring, garov siyosati, kredit reytingi, pul-kredit siyosati.

Abstract

This thesis highlights ways to achieve financial stability by optimizing the quality and structure of bank loan portfolios within the framework of the New Uzbekistan Economic Development Strategy. The quality of the loan portfolio is one of the important factors determining not only the reliability of the banking sector, but also the efficiency of the entire economic system. As a result of the monetary policy, risk management systems, sectoral diversification, collateral policy and improvement of monitoring mechanisms being implemented in the country, the level of problem loans (NPL) in loan portfolios is decreasing, and effective lending indicators are increasing. The thesis analyzes the main factors affecting the quality of the loan portfolio, achievements in national banking practice, existing problems and promising directions based on international experience. In the conclusion, proposals are put forward for the formation of a stable structure of the loan portfolio.

Keywords. Loan portfolio, financial stability, bank risks, non-performing loans (NPL), industry diversification, loan quality, financial monitoring, collateral policy, credit rating, monetary policy.

Kirish. So‘nggi yillarda Yangi O‘zbekiston iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri – bu bank sektorining moliyaviy barqarorligini ta‘minlashdir. Bu borada eng muhim ko‘rsatkichlardan biri bu – bank kredit portfelining sifati hisoblanadi. Kredit portfeli sifati bank tomonidan ajratilgan kreditlarning qaytarilish darajasi, ularning rentabellik ko‘rsatkichi, tarmoq bo‘yicha taqsimoti va risk omillariga chidamliligi bilan bevosita bog‘liqdir. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki kredit portfellarini baholashda kreditlarning toifalanishi, muammoli kreditlar ulushi, ta‘minlanganlik darajasi va garov siyosati asosida monitoring olib bormoqda.

Bank tizimining kuchli kredit portfeliga ega bo‘lishi – bu nafaqat bank faoliyatining rentabelligi, balki umumiy iqtisodiy tizimda moliyaviy oqimlarning barqarorligini ta‘minlovchi asosiy omildir. Chunki kreditlar orqali real sektor moliyalashtiriladi, innovatsion loyihalar boshlanadi, yangi ish o‘rinlari yaratiladi. Ammo portfel sifati pas bo‘lsa, bu moliyaviy inqirozga olib keluvchi muhim xavf hisoblanadi.

Yangi O‘zbekistonda bank sektorida islohotlar jarayonida kredit portfelining tarmoq bo‘yicha diversifikatsiyasiga, muammoli kreditlar darajasini kamaytirishga, raqamli monitoringni kuchaytirishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Ushbu tezisda mazkur holatga ta‘sir qiluvchi omillar, muammolar va istiqbolli chora-tadbirlar ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Asosiy qism. Kredit portfelining sifati — bu bank faoliyatining xavfsizligi va rentabelligini belgilovchi asosiy ko‘rsatkichdir. Ushbu sifat quyidagi asosiy yo‘nalishlar orqali ta‘minlanadi:

1. **Tarmoq diversifikatsiyasi:** 2020–2023 yillar davomida O‘zbekistondagi tijorat banklari kredit portfellarini sanoat, qishloq xo‘jaligi, qurilish, xizmat ko‘rsatish va iste‘mol sektorlariga taqsimlash siyosatini olib bordi. Markaziy bank ma‘lumotlariga ko‘ra, 2023-yil oxirida kredit portfellarining 34% sanoatga, 21% qishloq xo‘jaligiga, 18% xizmatlar sohasiga to‘g‘ri kelgan. Bu esa risklarning sektorlar bo‘yicha taqsimlanishini ta‘minlaydi.

2. **Muammoli kreditlarni kamaytirish (NPL):** So‘nggi yillarda NPL darajasi 2,6% gacha tushirildi. Bu, bir tomondan, qarz oluvchilarning moliyaviy madaniyati oshganligini, ikkinchi tomondan, banklar tomonidan joriy etilgan kredit skoring, monitoring va risk baholash tizimlarining samarali ishlayotganini ko‘rsatadi.

3. **Garov siyosati va ta‘minlanganlik:** Sifatli garovlar, sug‘urta va kafolatlar kredit portfellarining xavfsizligini oshiradi. “Garovsiz kreditlash” mexanizmlari faqat past

riskli, ishonchli mijozlar uchun joriy etilgan. 2023-yilda banklar tomonidan ajratilgan kreditlarning 82% ta'minot bilan himoyalangan.

4. **Kredit skoringi va raqamli baholash tizimi:** "AI scoring", "Big Data" va "Open Banking" tamoyillari asosida kredit arizalari tahlil qilinmoqda. Bu insoniy omil ta'sirini kamaytiradi va kredit portfelining sifatini oshiradi.

5. **Monitoring va post-faktum tahlil:** Kredit ajratilgandan so'nggi monitoring tizimlari banklarning o'z vaqtida javob choralari ko'rishiga yordam bermoqda. Ayniqsa, raqamli monitoring tizimi orqali real vaqt rejimida qarzdorning moliyaviy holati nazorat qilinmoqda.

6. **Kreditlar maqsadlilik va loyihaviy baholash:** Ko'plab banklar kredit ajratishda faqat garovga emas, balki biznes-reja, investitsion loyiha asoslari, rentabellik ko'rsatkichlariga tayana boshlagan.

7. **Xalqaro standartlar va Basel talablariga moslashuv:** Kredit risklarini boshqarish bo'yicha Basel II va Basel III standartlariga mos model asosida kredit portfellarini shakllantirish jarayonlari olib borilmoqda.

Bu chora-tadbirlar Yangi O'zbekiston iqtisodiy modelida moliyaviy intizom va bank sektorining barqarorligini ta'minlovchi vosita sifatida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ammo ayrim banklarda haligacha portfelning katta qismi sanoat yoki yirik kompaniyalarga to'g'ri kelmoqda, bu esa diversifikatsiyani cheklab qo'yadi

Xulosa. Kredit portfelining sifati bank tizimining sog'lomligi, moliyaviy barqarorlik va iqtisodiy o'sish uchun hal qiluvchi omildir. O'zbekiston bank tizimida bu borada sezilarli yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, yanada barqaror modelga erishish uchun quyidagi ustuvor yo'nalishlar muhim ahamiyatga ega:

- Kredit portfellarining sektorlar bo'yicha muvozanatini saqlash;
- Raqamli texnologiyalar orqali real vaqt monitoringni kengaytirish;
- Risklarni chuqur baholash va baholash algoritmlarini takomillashtirish;
- Kichik va o'rta biznes uchun kreditlash mexanizmlarini kengaytirish;
- Banklararo kredit axborot almashinuvini yaxshilash.

Shuningdek, Markaziy bank tomonidan kredit portfeli sifatiga oid milliy reyting tizimini ishlab chiqish, banklar uchun tavsiya etilgan diversifikatsiya ko'rsatkichlarini aniqlash va kredit risklariga qarshi rezervlash siyosatini kuchaytirish orqali moliyaviy tizimda barqarorlikni ta'minlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Markaziy bank statistik axborot byulleteni (2023). – Toshkent: MB nashriyoti, 2023. – 98 b.

2. IMF. Financial Soundness Indicators Compilation Guide. – Washington, D.C.: IMF, 2021. – 140 p.
3. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III Framework. – Basel: BIS, 2020. – 118 p.
4. Murodov M. Kredit portfelining sifati va bank xavfsizligi // Bank ishi. – 2022. – №4. – B. 20–27.
5. Xolboyev Sh. O‘zbekiston bank tizimida risklarni boshqarish mexanizmlari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. – 132 b.
6. Fitch Ratings. Uzbekistan Banking Sector Review. – London: Fitch Group, 2023. – 54 p.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF–5953-son Farmoni. – Lex.uz, 2020.